

РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Балахонова О.В., доктор економічних наук,
професор, професор кафедри бізнесу і права,
Вінницький інститут університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1447-4560>
Вокалюк Б.В., магістрант 2-го курсу
підготовки, спеціальність «Менеджмент»
Вінницький інститут університету «Україна»

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2024-29-1>

**ОСНОВНІ ФОРМИ ТА ВИДИ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА МАЛОГО БІЗНЕСУ**

MAIN FORMS AND TYPES OF EFFECTIVE SMALL BUSINESS ACTIVITY

Анотація. У статті досліджено забезпечення ефективної та продуктивної господарської діяльності підприємства малого бізнесу. Ефективна діяльність підприємства малого бізнесу є якісною характеристикою його загального фінансового стану. Відображає тенденції зміни економічно-фінансових відносин на підприємстві під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Визначає фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування та оптимальну структуру активів і джерел їх покриття. Ефективність діяльності підприємства малого бізнесу досягається в процесі стратегічного та оперативного управління такими складовими економічного стану як: інноваційна активність, організаційна гнучкість, конкурентоспроможність, здатність до диверсифікації, новітні технології. Виділено три основні форми ефективної діяльності підприємства малого бізнесу: рівноважна (початкова форма), зростання без розвитку, ефективна (вища форма діяльності).

Ключові слова: ефект, ефективність, ефективність діяльності підприємства, оцінка результатів, підходи до оцінки.

Abstract. The article examines the provision of effective and productive economic activity of a small business enterprise. Effective activity of a small business enterprise is a qualitative characteristic of its general financial condition. Reflects trends of changes in economic and financial relations at the enterprise under the influence of internal and external environmental factors. Determines financial independence from external sources of financing and the optimal structure of assets and sources of their coverage. The effectiveness of the activity of a small business enterprise is achieved in the process of strategic and operational management of such components of the economic state as: innovative activity, organizational flexibility, competitiveness, the ability to diversify, the

latest technologies. Three main forms of effective activity of a small business enterprise are distinguished: equilibrium (initial form), growth without development, effective (higher form of activity).

Keywords: effect, effectiveness, efficiency of enterprise activity, assessment of results, approaches to assessment.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу обумовлює вирішення проблеми соціально-економічного розвитку країни. Необхідність забезпечення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу обумовлюють також і об'єктивні вимоги зростаючих обсягів реалізації продукції, ускладнення господарських зв'язків, динамічно мінливі умови зовнішнього середовища. Тому, дослідження щодо забезпечення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу є актуальним завданням: на основі його оцінки виробляються основні напрями фінансово-економічної політики підприємств. А від того, наскільки якісно здійснюється управління діяльністю підприємств малого бізнесу, залежить ефективність виконання стратегічних і тактичних рішень щодо його функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти розробки підходів до управління діяльністю підприємств малого бізнесу аналізувалися в дослідженнях Л.М. Бражнікової, В.В. Гончаренка, В.Ф. Іванюти, Н.В. Карпенко, Ю.Г. Лисенка, М.В. Макарової, Н.С. Педченко, В.І. Перебийніса, М.Є. Рогози, О.В. Чернявської, Л.М. Шимановської-Діанич, О.В. Шкурупій.

Формування цілей. Метою статті є висвітлення основних форм та видів ефективної діяльності підприємства малого бізнесу.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах постійного розвитку ринкового середовища ефективна діяльність підприємства малого бізнесу набуває все більш важливого значення. Адже, успішне функціонування підприємства малого бізнесу в більшій мірі залежить від ефективності його діяльності. Якщо діяльність підприємства малого бізнесу ефективна, то воно має переваги перед аналогічними підприємствами при отриманні позикових коштів, залученні інвестицій, підборі кваліфікованого персоналу. Чим краще результати його діяльності, тим менш воно залежно від зміни кон'юнктури на ринку та значно знижує ризик банкрутства. Тому, будь-яке підприємство малого бізнесу повинно прагнути до забезпечення ефективної та продуктивної господарської діяльності. Отже, ефективна діяльність є головним елементом загальної стійкості підприємства, так як є результатом зв'язку та взаємодії багатьох складових системи економічно-фінансових відносин підприємства та формується в процесі його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Ефективна діяльність підприємства малого бізнесу є якісною характеристикою його загального фінансового стану, так як відображає тенденції зміни економічно-фінансових відносин на підприємстві під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, а також ефективність формування, розподілу і використання ресурсів підприємства [1, 2, 4, 5, 9, 18, 20].

Ефективна діяльність підприємства малого бізнесу визначає фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування та оптимальну структуру активів і джерел їх покриття.

Багато зарубіжних авторів підкреслюють, що ефективна діяльність підприємства визначається правилами, спрямованими на підтримку рівноваги економічно-фінансових структур та на уникнення ризиків для кредиторів.

Незважаючи на територіальні відмінності і різницю в економічному розвитку економік України та зарубіжних країн, теоретичні підходи у визначенні поняття «ефективна діяльність» не мають істотних відмінностей [2, 4, 5, 10, 17, 20].

Отже, ефективна діяльність підприємства малого бізнесу – це такий його стан, при якому забезпечується платоспроможність на довгостроковий період і який визначає його економічно-фінансову незалежність від позикових коштів.

Для аналізу ефективності діяльності підприємства малого бізнесу перш за все необхідно розкрити зміст та внутрішню сутність поняття «ефективність» як певну властивість досліджуваного об'єкта.

Під ефективністю певного об'єкта розуміють його здатність тривалий час зберігати свої властивості, якості, не піддаватись руйнуванню та протидіяти зовнішнім впливам, виконуючи при цьому покладені на нього функції, зберігаючи основні параметри своєї роботи в межах нормальних значень.

Ефективність характеризує становище об'єкта стосовно зовнішнього середовища. Ступінь економічної стійкості підприємства визначається меншими втратами та змінами в його розвитку за умов впливу рівнозначних по силі і спрямованості дії зовнішніх чинників та структурних зрушеннях всередині самого суб'єкта [1, 4, 7, 9, 17, 18, 20].

Основною умовою забезпечення ефективності діяльності до зовнішніх впливів є внутрішні властивості самого об'єкта. Отже, ефективна діяльність підприємства малого бізнесу – це зовнішній прояв внутрішньої структури об'єкта, тобто, основа ефективності закладена всередині самого об'єкта.

Тому, основною умовою забезпечення та підтримки ефективної діяльності підприємства малого бізнесу в умовах мінливості економічного середовища є реалізація.

Різні підходи щодо трактування сутті збігаються в одному: на ефективність діяльності підприємства малого бізнесу здійснюють вплив чинники внутрішнього та зовнішнього середовища його функціонування і досягнення економічної стійкості, що є результатом реалізації комплексу управлінських дій, які спрямовані на зменшення або припинення негативного впливу дестабілізуючих чинників, внаслідок чого підприємство повертається у стан рівноваги за рахунок власних або залучених ресурсів, чим забезпечує собі подальший поступальний розвиток шляхом підтримки рентабельності власної діяльності [2, 4, 5, 10, 11, 17, 21].

В цілому, ефективність діяльності підприємства малого бізнесу досягається в процесі стратегічного та оперативного управління такими складовими економічного

стану як: інноваційна активність, організаційна гнучкість, конкурентоспроможність, здатність до диверсифікації, новітні технології.

Ефективність діяльності підприємства малого бізнесу як специфічна категорія характеризується здатністю:

- збалансовувати сукупність наявних економічних ресурсів підприємства для досягнення поставлених цілей;
- зберігати та підтримувати основні параметри своєї діяльності в заданих, чітко визначених межах;
- забезпечувати подальший поступальний розвиток підприємства, використовуючи власний потенціал;
- реалізовувати економічні інтереси підприємства, його місію та стратегічні завдання;
- адаптації системи до тенденцій, що розвиваються у зовнішньому середовищі;
- функціонувати на засадах самофінансування і автономності у формуванні власного оборотного капіталу;
- організувати виробництво, результат якого відповідає очікуванням цільової групи споживачів по відношенню до ціни та якості;
- забезпечувати прибутковість діяльності, що є джерелом ресурсів для ефективною діяльності – рівень ефективною діяльності залежить від того, чи володіє підприємство величиною прибутку, достатньою для підтримки його сталого розвитку;
- утворювати тісні зв'язки між усіма функціональними сферами діяльності підприємства – порушення між ними існуючих пропорцій, структурних зв'язків веде до дестабілізації роботи підприємства, що є сигналом переходу системи до кризового стану [3, 4, 7, 10, 15, 17, 20].

Проведений нами аналіз літературних джерел [1, 4, 5, 9, 17, 20], дозволяє виокремити специфічні ознаки даної категорії та узагальнити їх у наступному визначенні: ефективна діяльність підприємства малого бізнесу визначається як результат його здатності створювати, розвивати та зберігати тривалий час конкурентні переваги на ринку та підтримувати в майбутньому ключові показники його виробничо-господарської діяльності на нормативно заданому рівні в умовах постійного впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

Загальний фінансово-економічний стан підприємства передбачає забезпечення такого рівня відтворення, при якому спостерігається постійне і рівномірне перевищення суми одержаних доходів над витратами. Тобто, основною умовою забезпечення стійкого розвитку є одержання прибутку [1, 4, 5, 9, 17, 20].

Залежно від напрямків розподілу та ефективності використання чистого прибутку нами виділено три основні форми ефективною діяльності підприємства малого бізнесу:

1. Рівноважна (початкова форма) – підприємство знаходиться у стані рівноваги за рахунок власних або залучених ресурсів. Для такого підприємства є характерним наступні ознаки – отриманий прибуток направляється лише на підтримку поточною

діяльності, форма відтворення проста, підприємство не є інноваційно-активним за браком коштів. Із зростанням обсягів продажу підприємство переходить в наступну фазу свого розвитку. Залежно від обраного вектору управлінських дій розрізняють наступні форми діяльності – зростання без розвитку або ефективна діяльність [1, 4, 5, 9, 17, 20];

2. Зростання без розвитку – відбувається на базі старих технологій і передбачає виробництво стандартизованого продукту. Для такого підприємства є характерним наростання обсягів збуту продукції за рахунок наявних економічних ресурсів. Разом з тим, воно є закритим до нововведень, що з часом призводить до технологічної відсталості. Отриманий прибуток направляється на розширення виробництва екстенсивним методом, при чому якісні характеристики системи не змінюються. Внаслідок чого підприємство, володіючи значним обсягом власного капіталу, стає неконкурентоспроможним, руйнується його потенціал і воно опиняється на межі банкрутства. Така ситуація виникає тому, що вирішальне значення у попередженні нестійкого стану має чинник часу. Зовнішнє середовище та технології можуть змінюватися так швидко, що здійснення традиційних управлінських дій може призвести лише до негативного результату, особливо, в тих галузях, які динамічно розвиваються стосовно стану у довгостроковій перспективі. Слід зазначити, що досягнення ефективної діяльності підприємства малого бізнесу є явищем тимчасовим та, як правило, залежить від ступеня мінливості, агресивності впливів чинників зовнішнього середовища [1, 4, 5, 9, 17, 20];

3. Ефективна (вища форма діяльності) – спрямована на поступальний розвиток. Вона виражається у здатності підтримувати прибуткову діяльність шляхом досягнення рівноваги усіх підсистем підприємства, вчасно реагувати на подразники зовнішнього середовища та забезпечувати власне економічне зростання. Для підприємства важливо не просто зберігати ефективність діяльності, а досягати ефективного стану у довгостроковій перспективі. Поняття «ефективність діяльності» і «ефективний стан» тісно корелюють один з одним. Якщо ефективність діяльності відображає кількісну змінну системи (її результативність), то ефективний стан – якісну. Для того, щоб перейти на якісно новий рівень стійкості, слід не тільки підвищити ефективність діяльності, але й забезпечити можливість збереження цих змін на довгострокову перспективу [1, 4, 5, 9, 17, 20].

Основними рисами, які виражають поняття ефективності діяльності, є досягнення оптимальної величини прибутку, достатнього для подальшого розвитку підприємства на основі самофінансування і формування оборотного капіталу в розмірах, які дозволяють забезпечити високі темпи росту обсягів продажу продукції (виконання робіт, надання послуг) на рівні не нижчому, ніж у конкурентів. Ефективність діяльності виражається у здатності вести неперервну у часі та економічно успішну по відношенню до досягнення поставлених стратегічних цілей діяльність. В цьому випадку прибуток є не кінцевою метою, на яку має бути зорієнтована управлінська діяльність. Він є однією з економічних цілей і виконує

важливу функцію – виступає засобом досягнення всієї системи цілей (економічних, соціальних, технологічних, екологічних) у довгостроковій перспективі.

Висновки. На сьогодні досягнення та підтримка ефективної діяльності підприємства малого бізнесу є проблемою, яка лежить в площині забезпечення його функціонування в майбутньому та гарантування економічної безпеки. Підприємство як цілісна виробнича система об'єднує в собі значну кількість структурних елементів (виробництво, фінанси, маркетинг, система управління тощо).

Тому, ефективна діяльність підприємства малого бізнесу передбачає такий стан, за якого досягається максимально узгоджена взаємодія усіх його елементів. Виокремлення складових елементів ефективної діяльності має базуватися на принципах збалансованості та забезпечення майбутнього зростання самої господарської системи. Виходячи з того, що ефективність діяльності підприємства малого бізнесу формується в процесі торгівлі та виробництва, а забезпечується та відтворюється на етапах реалізації і розподілу готової продукції, то доцільним, на нашу думку, буде виділення таких функціональних складових як: виробнича; управлінська; інноваційна; маркетингова; ділова (ринкова).

Список використаних джерел

1. Балахонова О.В., Захарченко В.І., Величко М.Р. Оптимізація інвестиційного ризику з використанням інструменту його диверсифікації. *Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління*: зб. наук. праць. Одеса: ОНУ, 2019. Вип. 1/41. Т. 18. С.57-68.
2. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Блажчук А.О., Стець В.І. Методи управління інноваційними моделями на підприємствах. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації*: Міжнародна науково-практична конференція здобувачів освіти та молодих вчених, м. Вінниця, 23-24 листопада 2021 р. 2021. С. 323-325.
3. Балахонова О.В. Теорії конкуренції та практики визначення конкурентоспроможності в умовах безпекоорієнтованого розвитку. Колектив. моногр.; за ред. М.М.Меркулова. Ізмаїл-Одеса: Фенікс, 2020. 196 с.
4. Балахонова О.В. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика. Колектив моногр., книга сьома, за ред. д.е.н, проф. Кузнєцова Е.А. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 340 с.
5. Балахонова О.В. Удосконалення підходів в дослідженнях саморозвитку виробничо-господарських систем. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління* : зб. наук. праць. 2020. Вип. 3/46. Т. 20. С. 146-159.
6. Балахонова О.В. Характер інноваційності сучасних економічних систем. *Науковий вісник Міжнародного гумані-тарного університету*: зб. наук. праць. Серія: Економіка і менеджмент. 2020. Вип. 43. С. 4-12.
7. Балахонова О.В. Аналіз підходів до вибору господарської системи сталого розвитку. *Освіта, економіка управління: сучасний стан та інновації*: зб. наук. праць. 2021. Вип. 6. С. 4-13.

8. Балахонова О.В. Економічна політика країни в контексті бюджетних обмежень. *Матер. X міжнар. науково-практ. конф. «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств»*. 2021. С. 57-59.

9. Балахонова О.В., Мельниченко Д.О. Удосконалення системи управління персоналом в лікувально-профілактичній установі. *Матер. VIII міжнар. науково-практ. конф. «Глобалізація: співвідношення міжнародних та національних економічних інтересів під впливом нових викликів»*. 2021. С. 55-59.

10. Балахонова О.В. Подвійність управлінського консультування: професійна діяльність і ділова активність. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 1/38. Т. 17. С. 42-52.

11. Балахонова О.В. Сучасні тенденції в системі управлінської звітності в контексті євроінтеграційних процесів. *Матер. III міжнар. науково-практ. конф. «Фінансові та економічні аспекти підприємництва»*. 2018. С. 113-115.

12. Балахонова О.В., Коломієць М.В. Ресурсна база сучасного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. № 11/1. 2017. С. 54-58.

13. Балахонова О.В., Захарченко Н.В. Теорія і практика регулювання економічних відносин у нестабільному середовищі. *Міжн. наук. вир. журнал «Сталий розвиток економіки»*. № 2. 2017. С.83-89.

14. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Одінцова О.О. Механізм формування конкурентоспроможності підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-626.

15. Гріщенко І.В., Гринчук Т.П., Циганчук В.А. Методи формування конкурентоспроможності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-82>.

16. Гріщенко І.В., Ковбій А.С., Рибчинський Б.В., Макогон Н.А. Забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств. *Сучасна наука: проблеми, перспективи, інновації: Міжнародна науково-практична конференція викладачів, практичних працівників, молодих учених та студентів, м. Вінниця*. 2020. С. 351-353.

17. Гріщенко І.В., Приленська О. Стійкий розвиток підприємницького сектору економіки України на основі проектування інвестиційно-інноваційного потенціалу. *Сучасна наука: проблеми, перспективи, інновації: Міжнародна науково-практична конференція викладачів, практичних працівників, молодих учених та студентів, м. Вінниця*. 2020. С. 348-351.

18. Гріщенко І.В., Кобаль О.А. Завдання оцінки фінансового стану підприємства. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави: зб. наук. праць. Всеукраїнська науково-практична конференція*, м. Вінниця. 2021. С. 74-77.

19. Гріщенко І.В. Методи оцінки поточного фінансового стану підприємства. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави: зб. наук. праць. Всеукраїнська науково-практична конференція*, м. Вінниця. 2021. С. 77-80.

20. Гріщенко І.В., Гринчук Т.П. Основні аспекти фінансового планування в системі фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. Вип. № 22/2020. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-14>.

21. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Циганчук В.А., Мазур О.В. Методи забезпечення ефективності інвестиційно-інноваційних проектів. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2020. Вип. 60. С. 30-34.

22. Балахонова О.В., Захарченко В.І. Обґрунтування побудови механізму управління інноваційним розвитком регіону. *Науковий журнал «Інноваційна економіка»*. 2016. №7-8 (64). С.86-89.

Балахонова О.В., доктор економічних наук,
професор, професор кафедри бізнесу і права,
Вінницький інститут університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1447-4560>

Сенчук В.В., магістрант 2-го курсу підготовки,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Вінницький інститут Університету «Україна»

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2024-29-2>

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВ

ECONOMIC ESSENCE AND TYPES OF PRODUCTION INVENTORIES OF ENTERPRISES

Анотація. У статті досліджено виробничі запаси як складової частини оборотних активів підприємств. Наведена класифікація виробничих запасів підприємств: виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція. Досліджено, що до кожного виробничого процесу (чи стадії виробничого процесу) може бути виділено такі види вихідних матеріалів: сировина, допоміжні матеріали, виробничі матеріали, комплектуючі. Виділено товарні запаси на запаси засобів виробництва та предметів споживання. Розподілено виробничі та товарні запаси на поточні, страхові та сезонні. Виділено основні види витрат, що пов'язані зі створенням та змістом запасів: комерційні витрати, витрати на зберігання, витрати, пов'язані з ризиком втрат внаслідок старіння, псування, продажу за зниженими цінами, втрати що пов'язані з втраченою вигодою від використання вкладених у виробничі запаси коштів на інші альтернативні напрями.

Ключові слова: запаси, виробничі запаси, матеріальні активи.

Abstract. The article examines production stocks as a component of current assets of enterprises. The classification of production stocks of enterprises is given: production stocks, work-in-progress, finished products. It has been investigated that the following types